

WITOLD FILIPCZAK
UNIwersytet Łódzki*

Sejmiki ziemi liwskiej 1780–1786

Streszczenie. Artykuł dotyczy sejmików ziemi liwskiej wchodzącej w skład województwa mazowieckiego. W latach 1780–1786 szlachta na obradach w Liwie wybierała posłów na sejm, a także rozstrzygała problemy o charakterze samorządowym. W tekście przedstawione zostały przygotowania do sejmików, ich przebieg oraz podjęte uchwały. Ziemia liwska była zdominowana przez stronnictwo regalistyczne, w którym czołowe role odgrywały rodziny Cieszkowskich i Cieciszowskich. Najaktywniejszym parlamentarzystą był sędzia ziemski liwski Ignacy Cieciszowski, który w latach 1780–1786 trzykrotnie był wybierany posłem na sejm. Na jego pozycję wpłynęło wsparcie brata Adama, w okresie 1780–1783 kierującego Gabinetem Stanisława Augusta. Związki liderów miejscowej szlachty ze stronnictwem regalistycznym nie miały dużego wpływu na treść instrukcji poselskich, natomiast znajdowały wyraz w działalności reprezentantów ziemi liwskiej w parlamencie.

Słowa kluczowe: ziemia liwska, sejmiki, parlamentaryzm, Mazowsze w XVIII wieku.

Ziemia liwska, leżąca w południowo-wschodniej części Mazowsza (przy granicy z Podlasiem), była jedną z mniejszych w województwie. Zajmując powierzchnię 1038 km² (według *Atlasu historycznego Polski*), plasowała się na ósmym miejscu na 10 ziem księstwa mazowieckiego; była też jedną z dwóch (obok wyszogrodzkiej), która nie dzieliła się na powiaty¹. Ziemia liwska znajdowała się na dziewiątej pozycji w hierarchii wojewódzkiej

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej, e-mail: dwf@widzew.net.

¹ *Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku (Atlas historyczny Polski)*, cz. 2, red. W. Pałucki, Warszawa 1973, s. 59–60.

(za ziemią różańską a przed nurską)². Najwyższy miejscowy urząd – kasztelania liwska – według porządku uchwalonego na sejmie 1767/1768 r. zajmował jedno z dalszych miejsc wśród kasztelanii mniejszych (siódme licząc od końca), a ostatnie, jeśli idzie o urzędy senatorskie swojego województwa (kasztelan liwski zasiadał za ciechanowskim a przed słońskim)³. Mimo dość niskiej pozycji ziemia liwska wzbudzała pewne zainteresowanie historyków. Artykuł o sejmikach liwskich w XVI i XVII w. napisała Anna Sucheni-Grabowska⁴. Marek Wagner omówił zaś ich funkcjonowanie za panowania Jana III Sobieskiego⁵. Publiczną aktywnością (udziałem w zgromadzeniach) drobnej szlachty tej ziemi w latach 1765–1795 zajmował się Mirosław Roguski⁶. Autorem popularnonaukowych prac na temat ziemi liwskiej i zamieszkującej ją szlachty jest Leszek Zalewski⁷. Sejmikami, życiem politycznym i zagadnieniami ustrojowymi ziemi liwskiej zajmowano się także w ramach badań dotyczących całego Mazowsza (Józef A. Gierowski, Jolanta Choińska-Mika, Adam Moniuszko, Anna i Maciej Pieńkowski, Jan Dziegielewski oraz Jerzy Urwanowicz)⁸. O przebiegu sejmików mazowieckich (w tym także o liwskich) pisano w ramach badań

² J.A. Gierowski, *Sejmik generalny księstwa mazowieckiego na tle ustroju sejmikowego Mazowsza*, Wrocław 1948, s. 27.

³ *Volumina legum* [dalej: *Vol. leg.*], t. VII, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860, s. 292. *Porządek Senatus, et Ministerii*.

⁴ A. Sucheni-Grabowska, *O sejmiku ziemi liwskiej 1542–1695*, [w:] *Między Wschodem a Zachodem. Rzeczpospolita XVI–XVIII w. Studia ofiarowane Zbigniewowi Wójcikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. T. Chynczewska-Hennel et al., Warszawa 1993, s. 29–38.

⁵ M. Wagner, *Sejmik ziemi liwskiej w dobie Jana III Sobieskiego (1674–1696). Zarys problematyki*, [w:] *Po unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. H. Lulewicz, M. Wagner, Siedlce 2013, s. 253–262.

⁶ M. Roguski, *Udział drobnej szlachty w sejmikach, konfederacjach i zgromadzeniach ziemi liwskiej w latach 1765–1795*, [w:] *ibidem*, s. 357–391.

⁷ L. Zalewski, *Szlachta ziemi liwskiej. Sejmiki, urzędy, herbarz*, Warszawa 2005; idem, *Ziemia liwska, ludzie, miejscowości, wydarzenia*, Warszawa 2002.

⁸ J.A. Gierowski, *op. cit.*; J. Choińska-Mika, *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*, Warszawa 1998; eadem, *Mazowiecki parlamentaryzm XVI–XVIII wieku*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1527–1794*, t. II, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 115–165; A. Moniuszko, *Mazowieckie sądy ziemskie (1588–1648). Organizacja – funkcjonowanie – postępowanie*, Warszawa 2013; A. Pieńkowski, M.A. Pieńkowski, *Sejmiki mazowieckie wobec problemów wewnętrznych Rzeczypospolitej w latach 1661–1665*, Oświęcim 2015; J. Dziegielewski, *Życie polityczne na Mazowszu od schyłku XV do połowy XVII wieku*, [w:] *Dzieje Mazowsza...*, t. II, s. 29–113; J. Urwanowicz, *Polityczna aktywność szlachty mazowieckiej w latach 1669–1793*, [w:] *ibidem*, s. 539–599.

nad poszczególnymi kampaniami sejmikowymi (m.in. w monografiach sejmowych). Dla drugiej połowy XVIII w. poruszali ten temat: Maria Czeppe (okres 1759–1763), Tomasz Szwaciński (sejmiki przedkonwokacyjne 1764 r.), Dorota Dukwicz (1773), Witold Filipczak (1778), Adam Danilczyk (1786), Jerzy Michalski (1788), Zofia Zielińska (1790) i Wojciech Szczygielski (1792)⁹.

Rok 1780 miał dla życia sejmikowego ziemi liwskiej przełomowe znaczenie. Po śmierci szefa Gabinetu Stanisława Augusta, sekretarza wielkiego koronnego Jacka Ogrodzkiego (15 maja 1780 r.), jego stanowisko w Gabinetecie zajął Adam Cieciszowski, łowczy liwski¹⁰. Był on związany z ziemią liwską nie tylko przez pełniony urząd (w końcu maja 1780 r. awansował na pisarstwo wielkie koronne)¹¹. Jego rodzina odgrywała ważną rolę na sejmikach liwskich. Ignacy Cieciszowski, brat Adama (obaj byli synami kasztelana liwskiego Dominika), otrzymał urząd sędziego ziemskiego liwskiego w 1773 r. (w 1765 uzyskał nominację na łowczego, a w 1768 r. cześnika liwskiego)¹². W dniu 15 lipca 1776 r. I. Cieciszowski został wybrany posłem ziemi liwskiej na sejm, który przyniósł zdecydowany sukces obozowi regalistycznemu¹³. Na sejmiku 17 sierpnia 1778 r.,

⁹ M. Czeppe, *Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750–1763*, Warszawa 1998, s. 178–183; T. Szwaciński, *Sejmiki poselskie przed konwokacją 1764 r.*, „Kwartalnik Historyczny” 2006, R. CXIII, nr 1, s. 38–39; D. Dukwicz, *Rosja wobec sejmu rozbiorowego warszawskiego (1772–1775)*, Warszawa 2015, s. 171–172; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku*, Warszawa 2000, s. 69–74; A. Danilczyk, *W kręgu afery Dogrumowej. Sejm 1786 roku*, Warszawa 2010, s. 88–89; J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 roku*, „Przegląd Historyczny” 1960, t. LI, z. 2, s. 350–351; Z. Zielińska, *Sejmiki 8 lutego 1790 – pierwsze referendum na temat dokonań sejmu*, „Wiek Oświecenia” 1993, t. IX, s. 121–122; eadem, *„O sukcesji tronu w Polsce” 1787–1790*, Warszawa 1991, s. 210, 218; W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*, Łódź 1994, s. 143–169.

¹⁰ M. Rymyszyna, *Gabinet Stanisława Augusta*, Warszawa 1962, s. 114–115; *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, s. 150; W. Filipczak, *Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej 1780–1786*, Łódź 2012, s. 51. Adam Cieciszowski otrzymał nominacje na następujące urzędy ziemi liwskiej: skarbnika (1765), wojskiego mniejszego (1768) i łowczego (1773). Por. M. Danilewiczowa, *Cieciszowski Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. IV, Kraków 1938, s. 37.

¹¹ *Urzędnicy centralni...*, s. 100; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 52.

¹² M. Danilewiczowa, *Cieciszowski Ignacy*, [w:] PSB, t. IV, s. 38; M. Roguski, *op. cit.*, s. 377–378. Trzecim synem kasztelana D. Cieciszowskiego był biskup Kacper Cieciszowski.

¹³ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 lipca 1776, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Zbiór Popielów [dalej: ZP], sygn. 125, k. 89;

zagajonym przez kasztelana liwskiego Krzysztofa Cieszkowskiego i obradującym pod laską I. Cieciszowskiego, posłami liwskimi zostali J. Ogrodzki i A. Cieciszowski¹⁴. Szef Gabinetu Stanisława Augusta chętnie skorzystał z koneksji bliskiego współpracownika w ziemi liwskiej. Awans A. Cieciszowskiego do roli jednej z najbardziej wpływowych w sprawach sejmikowych postaci na dworze nie pozostał bez wpływu na pozycję regalistów w ziemi liwskiej. Należy także zauważyć, że w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XVIII w. nadzór nad sejmikami województwa mazowieckiego sprawowała bezpośrednio „Warszawa”¹⁵.

Pierwszym w badanym okresie był sejmik poselski, którego termin zgodnie z królewskim uniwersałem z 22 maja 1780 r. został wyznaczony na 21 sierpnia¹⁶. Na dworze nie obawiano się o wynik liwskiego zgromadzenia przedsejmowego, gdyż w korespondencji krajowej Stanisława Augusta i jego ministrów brakuje informacji o przygotowaniach do niego. Listy natomiast zawierają sporo informacji na temat spraw sądowych, w które zaangażowane były osoby wpływowe w ziemi liwskiej. Omówię je, gdyż rzucają światło na wzajemne relacje między postaciami z tego kręgu.

Kazimierz Krasiński, obożny koronny, w końcu maja 1780 r. pisał do króla, że jako opiekun dzieci żony (Elżbiety z Potockich, wdowy po wojewodzie mazowieckim Michale Rudzińskim¹⁷) jest „prześladowany” przez niektórych obywateli, a sprawą tą miało zająć się ziemstwo liwskie. Krasiński prosił monarchę o protekcję

L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 52. Na temat sejmu 1776 r. por. J. Michalski, *Sejm w czasach panowania Stanisława Augusta*, [w:] *Historia sejmu polskiego*, t. I, red. J. Michalski, Warszawa 1984, s. 375–377; W. Stanek, *Konfederacja sejmowa z 1776 roku – narzędzie dworskiego zamachu stanu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, *Historia* 28, 1993, s. 137–143; A. Stroynowski, *Opozycja sejmowa w dobie rządów Rady Nieustającej. Studium z dziejów kultury politycznej*, Łódź 2005, s. 114–117.

¹⁴ Obowiązki asesorów pełnili urzędnicy ziemi liwskiej: stolnik Michał Cieszkowski, cześnik Michał Buyno, pisarz ziemski i grodzki Antoni Jaczewski, skarbnik Szczepan (Stefan) Zambrzycki, sędzia grodzki Franciszek Ksawery Jasiński oraz Ignacy Gołacki. Por. Laudum i instrukcja poselska sejmiku, Liw 17 VIII 1778, AGAD, ZP 125, k. 223–224; W. Filipczak, *Sejm 1778...*, s. 74.

¹⁵ Note de principaux executeurs l'ouvrage a faire au dietines (akta sejmu 1776 r.), AGAD, ZP 114, k. 3; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 34.

¹⁶ Uniwersał Stanisława Augusta, Warszawa 22 V 1780, AGAD, Sieradzkie grodzkie relacyjne [dalej: SGR], sygn. 160, k. 951; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 57.

¹⁷ W. Szczygielski, *Krasiński Kazimierz*, [w:] *PSB*, t. XV, Wrocław 1970, s. 184–186.

przez zalecenie skierowane do sędziego ziemskiego I. Cieciszowskiego¹⁸. Oboźny koronny posiadał rozległe majątki na Mazowszu, był tam też wybieranym na funkcje poselskie (województwo płockie, ziemia ciechanowska)¹⁹. Na sejmiku generalnym województwa mazowieckiego w lipcu 1777 r. K. Krasiński został deputatem na Trybunał Koronny (z alternaty przypadającej na ziemię liwską). Oboźnego koronnego następnie wybrano marszałkiem Trybunału²⁰. Krasiński miał niewątpliwie opinię regalisty, skoro w 1782 r., z poparciem Stanisława Augusta, został marszałkiem sejmu. Inna rzecz, że pełniąc tę funkcję, zawiódł nadzieje monarchy, wskutek czego ominął go awans na urząd senatorski²¹. Na list z 31 maja 1780 r. król odpowiedział natychmiast (tego samego dnia), informując K. Krasińskiego, że spełnił jego prośbę²². Jednocześnie Stanisław August, za pośrednictwem Stanisława Badeniego, nakazał A. Cieciszowskiemu interwencję w tej sprawie²³. Szef Gabinetu króla bezzwłocznie napisał do swojego brata Ignacego. Podkreślił prawy charakter K. Krasińskiego, czego dał dowód, pełniąc funkcję marszałka trybunalskiego. Wspominał też o przywiązaniu I. Cieciszowskiego do wojewodzców mazowieckich Rudzińskich (Rudzieńskich)²⁴. Cieciszowski skierował równocześnie list do K. Krasińskiego. Poinformował adresata, że wykonał już rozkaz monarchy, podkreślając zarazem zaufanie do sprawiedliwości brata. Gdyby jednak mająca zapaść decyzja nie zgadzała się z oczekiwaniami oboźnego, szef Gabinetu królewskiego oferował swoje pośrednictwo w doprowadzeniu do kompromisu²⁵. Również w liście do Stanisława Augusta A. Cieciszowski podkreślał swoje przeko-

¹⁸ K. Krasiński do króla, Proszowice 31 V 1780, Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie [dalej: BCz] 669, s. 181–182.

¹⁹ W. Szczygielski, *Krasiński Kazimierz...*, s. 184–186.

²⁰ *Ordinatio Judiciorum Ordinariorum Generalium Tribunalis...* (ordynacja Trybunału Koronnego z 1777 r., druk w: BCz 803); *Deputaci Trybunału Koronnego 1578–1794. Spis, cz. 5 (1751–1794)*, oprac. J. Ternes, Warszawa 2017, s. 218, 221; M. Roguski, *op. cit.*, s. 370. Wojewódzkie sejmiki generalne w Warszawie wybierały dwóch deputatów reprezentujących kolejne dwie ziemie. Por. J. Chocińska-Mika, *Sejmiki mazowieckie...*, s. 33.

²¹ W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 93.

²² Król do K. Krasińskiego, 31 V 1780, BCz 669, s. 183.

²³ A. Cieciszowski do króla, 1 VI 1780, BCz 724, s. 147.

²⁴ A. Cieciszowski do I. Cieciszowskiego, Warszawa 31 V 1780 (kopia listu), BCz 724, s. 145.

²⁵ A. Cieciszowski do K. Krasińskiego, Warszawa 31 V 1780 (kopia listu), BCz 724, s. 143–144.

nianie o sprawiedliwości wyroków sędziego ziemskiego liwskiego²⁶. Parę dni później K. Krasieński, odpowiadając pisarzowi koronnemu, podkreślał, że dobrze zna „cnotę” trzech braci Cieciszowskich. Wyjaśniał, że prosił o protekcję królewską, gdyż wyrok w sprawie nie zależy wyłącznie od sędziego liwskiego, ale będzie decyzją całego składu sądu ziemskiego, w którym wszyscy powinni dowiedzieć, że obożny koronny cieszy się wsparciem monarchy²⁷. Cieciszowski udzielił odpowiedzi K. Krasieńskiemu (jej treści nie znam), a następnie 5 czerwca 1780 r. odpisał swemu bratu. Z tonu listu można się domyślać, że sędzia ziemski liwski poczuł się urażony próbą nacisku przez obożnego koronnego na jego decyzję. Zaznaczył, że odpowiada jako sędzia, a nie jako brat szefa Gabinetu. Podkreślał, powołując się na świadectwo współobywateli, że sądząc od 16 lat (jako podstarości i sędzia ziemski), starał się zawsze łączyć sprawiedliwość z „delikatnością”. Stwierdził, że dotychczas nikt nie składał zażaleń na jego decyzje do Trybunału Koronnego ani do króla i Rady Nieustającej²⁸.

Prawdziwości tych słów nie można zweryfikować, gdyż nie zachowały się liwskie księgi sądowe (oraz akta trybunalskie). Niewątpliwie jednak w listopadzie następnego roku regaliści w czasie piotrkowskiej kadencji Trybunału musieli utrzymywać (skutecznie) „honor ziemstwa liwskiego” w sprawie o pieniądze porwane z kancelarii liwskiej²⁹. Referowana tu korespondencja ujawnia charakterystyczne rysy mentalności urzędnika i aktywisty szlacheckiego szczebla ziemskiego. Cieciszowski był człowiekiem dość drażliwym i obdarzonym wysokim poczuciem własnej godności, czego nie ukrywał w listach do swych znacznie bardziej wpływowych korespondentów.

Omówione napięcia i zdrażnienia nie wpłynęły, jak się wydaje, na przebieg sejmiku, który zebrał się w Liwie 21 sierpnia 1780 r. Obrady zagał kasztelan liwski Krzysztof Cieszkowski³⁰. Pełnił on najwyższy urząd swej ziemi od przeszło dwóch lat. Król podjął decyzję o jego nominacji na sesji Rady Nieustającej z 28 lipca 1778 r., na której konsyliarze wybrali trzech kandydatów do kasztelanii liwskiej, wakującej po rezygnacji Ignacego Cieszkow-

²⁶ A. Cieciszowski do króla, 1 VI 1780, BCz 724, s. 147.

²⁷ K. Krasieński do A. Cieciszowskiego, 2 VI 1780, BCz 669, s. 185.

²⁸ I. Cieciszowski do A. Cieciszowskiego, 5 VI 1780, BCz 669, s. 189–191.

²⁹ J. Zambrzycki do A. Cieciszowskiego, [Piotrków] 14 XI 1781, BCz 695, s. 225.

³⁰ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie [dalej: BPAU] 8322, k. 582.

skiego³¹. Na marszałka sejmiku wybrany został Jan Michałowski, burgrabia grodzki liwski. Funkcje asesorów pełnili: burgrabiowie Adam Gałęcki i Jakub Roguski, susceptanci grodzcy liwscy Marcin i Łukasz Polkowscy, a także Ignacy Gołaski oraz Aleksander Gradowski³². Kierujący sejmikiem J. Michałowski w 1767 r. pełnił funkcję konsyliarza lokalnej konfederacji³³. Podobno jego wybór na marszałka poprzedziło umorzenie „niechęci” dotyczących m.in. jego osoby³⁴. Roguski był wcześniej asesorem na sejmiku elekcyjnym (podkomorskim) 21 sierpnia 1777 r. i na obradach gospodarskich, które odbyły się tego samego dnia³⁵. Adam Gałęcki i Marcin Polkowski pomagali marszałkowi na sejmiku elekcyjnym (pisarskim) w listopadzie 1777 r.³⁶ Gołaski pełnił obowiązki asesora na obradach przedsejmowych w sierpniu 1778 r.³⁷ W roli legata królewskiego 21 sierpnia 1780 r. wystąpił podkomorzyc liwski Józef Grzybowski – syn Stanisława, wybranego na kandydata do podkomorstwa w sierpniu 1777 r. (S. Grzybowski, jako stolnik liwski, był posłem liwskim na sejm w 1776 r.)³⁸. Wyboru posłów liwskich na sejm, który miał rozpocząć obrady 2 października 1780 r., dokonano jednogłośnie. Mandaty poselskie otrzymali łowczy liwski Szczepan (Stefan) Zambrzycki oraz starosta kleszczelski (kleszczelowski) Florian Cieszkowski³⁹. Zambrzycki, jeszcze jako skarbnik liwski, pełnił funkcję marszałka sejmiku przedsejmowego w lipcu 1776 r.⁴⁰ Cieszkowski był synem kasztelana I. Cieszkowskiego i Franciszki Suffczyńskiej, po których przejął (konsens na cesję

³¹ Protokół Rady Nieustającej, 28 VII 1778, AGAD, tzw. Metryka Litewska, dział VII [dalej: ML VII], sygn. 20, s. 201; M. Roguski, *op. cit.*, s. 379.

³² Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, s. 582–582v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 53.

³³ M. Roguski, *op. cit.*, s. 381.

³⁴ [I. Cieciszowski do A. Cieciszowskiego], Punkta do instrukcji i relacja z sejmiku [Liw 21 VIII 1780], BCz 673, s. 495–496.

³⁵ Lauda sejmików, Liw 21 VIII 1777, BPAU 8322, k. 576v–577 i 579v.

³⁶ Laudum sejmiku, Liw 6 XI 1777, BPAU 8322, k. 580v–581.

³⁷ Laudum i instrukcja poselska sejmiku, Liw 17 VIII 1778, AGAD, ZP 125, k. 223v, 225.

³⁸ Lauda sejmików, Liw 21 VIII 1777 i 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 576v, 582v. Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 89; M. Roguski, *op. cit.*, s. 383 (przyp. 32).

³⁹ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 582v; [I. Cieciszowski do A. Cieciszowskiego], Punkta do instrukcji i relacja z sejmiku [Liw 21 VIII 1780], BCz 673, s. 496.

⁴⁰ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 91; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 52.

wystawiono w 1774 r.) starostwo kleszczelskie w województwie podlaskim⁴¹. Reprezentanci ziemi liwskiej w parlamencie otrzymali instrukcję poselską liczącą 18 punktów⁴². W przesłanych A. Cieciszowskiemu (przez I. Cieciszowskiego) punktach do instrukcji było ich tylko 15. Może to wskazywać, że ostateczną wersję zaleceń dla posłów zredagowano po zamknięciu obrad (które zakończyły się około godziny 12)⁴³.

Ze względu na częste powtarzanie się wielu postulatów analizy liwskich instrukcji poselskich dokonam w drugiej części artykułu. Teraz ograniczę się do przedstawienia jedyne go punktu dotyczącego bieżących zagadnień polityczno-ustrojowych. Odniesiono się w nim do wydrukowanego w 1778 r. projektu *Zbioru praw sądowych*, przygotowanego przez zespół kierowany przez Andrzeja Zamoyskiego⁴⁴. Szlachta liwska domagała się, by propozycje eks-kanclerza koronnego „żadnym sposobem przyjęte nie były” jako niezgodne ze zwyczajami kraju i wolnością narodu⁴⁵. Nie stanowi to dowodu antydworskich wpływów na sejmiku liwskim. Zdominowane przez regalistów sejmiki mazowieckie często wyrażały się bardzo krytycznie wobec projektu *Zbioru praw sądowych*⁴⁶.

Na sejmiku z 21 sierpnia 1780 r. wybrano też posłów ziemi liwskiej do króla. Zostali nimi stolnikowicz liwski Ludwik Cieszkowski i chorąży chelmski Ludwik Dłużewski. Zgodnie z odrębną instrukcją mieli podziękować Stanisławowi Augustowi za starania wokół dobra publicznego, oświadczyć najgłębsze uszanowanie dla majestatu oraz polecić posłów liwskich na sejm względem królewskim⁴⁷.

⁴¹ K. Chłapowski, *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795 (Materiały źródłowe)*, Warszawa–Bellerice-sur-Allier 2017, s. 306. Por. też M. Roguski, *op. cit.*, s. 379.

⁴² Instrukcja poselska sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 584–587.

⁴³ [I. Cieciszowski do A. Cieciszowskiego], Punkta do instrukcji i relacja z sejmiku [Liw 21 VIII 1780], BCz 673, s. 495–496. Zabrakło punktu pierwszego, zawierającego m.in. konwencjonalne oświadczenie wierności królowi, a także punktów dotyczących aprobaty fundacji księży komunistów (bartolomitów) i opłat na utrzymanie mostu na rzece Liwiec. Por. BPAU 8322, k. 584–587.

⁴⁴ A. Borkowska-Bagieńska, *Zbiór praw sądowych Andrzeja Zamoyskiego*, Poznań 1986, s. 17–50, 305–316.

⁴⁵ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 585v.

⁴⁶ W. Filipczak, *Sejmiki ziemi czerskiej 1780–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2010, R. IX, nr 1, s. 144–145; idem, *Sejmiki ziemi nurskiej 1780–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2014, R. XIII, nr 1, s. 32; idem, *Sejmiki ziemi zakroczymskiej 1778–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 2, s. 96.

⁴⁷ Instrukcja sejmiku dla posłów do króla, Liw 21 VIII 1780, AGAD, ZP 125, k. 304–305 (także: BPAU 8322, k. 588–588v).

Zgodnie z ustawą z 1778 r. na liwskim sejmiku poselskim z 1780 r. posłowie reprezentujący ziemię na poprzednim sejmie powinni złożyć z niego relację, gdyż był to pierwszy sejmik po jego zakończeniu (w województwie mazowieckim najczęściej w grę wchodził następny sejmik poselski)⁴⁸. Jednak żaden z posłów liwskich z 1778 r. nie przybył na kolejne zgromadzenie przedsejmowe. Ogrodzki już nie żył, A. Cieciszowski zaś przesłał relację na piśmie. Nowy szef Gabinetu króla tłumaczył swoją nieobecność nawąłem obowiązków (dwa lata wcześniej nie były one przeszkodą dla obu kierowników Gabinetu w przyjeździe na sejmik w celu uzyskania funkcji poselskiej). Dwór był niechętny idei przywrócenie sejmików relacyjnych, ale musiano się liczyć z oczekiwaniami szlachty, a sejmik liwski domagał się odbywania ich już w instrukcji poselskiej z 1776 r.⁴⁹ Jeszcze przed wyborem posłów głos w tej sprawie zabrał sędzia ziemski I. Cieciszowski, który poprosił o zgodę na odczytanie relacji przysłanej mu przez brata, co zostało „z chęcią” przyjęte⁵⁰. Znalazło to wyraz w tekście uchwały, gdzie relację pisarza koronnego uznano za „dostateczną”. W laudum pisano też, że A. Cieciszowski dopełnił prawa w tym zakresie. Wyrażono wdzięczność byłemu posłowi, „ukochanemu w ziemi”, że sprawując funkcję, nie zawiódł oczekiwań szlachty. Marszałka sejmiku zobowiązano, by odpisał pisarzowi koronnemu⁵¹. Jeszcze w dniu sejmiku J. Michałowski skierował list do A. Cieciszowskiego, w którym stwierdzał, że „zna ziemia nasza zatrudnienia” adresata i że z ukontentowaniem przyjęto jego relację na piśmie⁵². Dzień później listy do pisarza koronnego wysłali kasztelan K. Cieszkowski oraz S. Grzybowski, który także podkreślali wdzięczne przyjęcie przez sejmik przesłanej relacji⁵³. Potwierdzał tę opinię łowczy S. Zambrzycki, który pisał, że obywatele zostali przekonani o „zatrudnieniach” pisarza koronnego⁵⁴.

⁴⁸ *Vol. leg.*, t. VIII, Petersburg 1860, s. 580. *Sejmiki relationis dla Korony i Xięstwa Litewskiego*; W. Filipczak, *Sejm 1778...*, s. 308, 337–338.

⁴⁹ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 89; W. Filipczak, *Sejm 1778...*, s. 139.

⁵⁰ [I. Cieciszowski] do A. Cieciszowskiego [Liw 21 VIII 1780], BCz 673, s. 495; S. Zambrzycki do A. Cieciszowskiego, 23 VIII 1780, BCz 695, s. 155.

⁵¹ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 582v–583.

⁵² J. Michałowski do A. Cieciszowskiego, Liw 21 VIII 1780, BCz 673, s. 493.

⁵³ K. Cieszkowski do A. Cieciszowskiego, 22 VIII 1780, BCz 655, s. 1323; S. Grzybowski do A. Cieciszowskiego, 22 VIII 1780, BCz 663, s. 563.

⁵⁴ S. Zambrzycki do A. Cieciszowskiego, 23 VIII 1780, BCz 695, s. 155.

Na tej samej sesji sejmiku (21 sierpnia 1780 r.) szlachta liwska podjęła tematy typowe dla zgromadzeń gospodarskich. Z tekstu laudum można wnosić, że nie traktowano tego jako odrębnego sejmiku, lecz jako dalszy ciąg obrad przedsejmowych⁵⁵. Zgodnie z ustawą koronacyjną z 1764 r. sejmiki gospodarskie księstwa mazowieckiego, inaczej niż w reszcie Korony (gdzie miały się zbierać nazajutrz po zgromadzeniach deputackich), powinny się odbywać dzień po sejmikach poselskich⁵⁶. Jednak w niektórych województwach i ziemiach zdarzało się, że (zapewne dla oszczędzenia czasu) obradowano jeszcze w dniu sejmiku poprzedzającego ustawowy termin⁵⁷. W księstwie mazowieckim często jednak trzymano się regulacji z 1764 r. i sejmiki gospodarskie odbywano w przewidzianym w prawie terminie⁵⁸. W Liwie 21 sierpnia 1780 r. uznano, że miejscowy zamek, który nie nadawał się do remontu, należy rozebrać, a materiał budowlany przeznaczyć na kancelarię i archiwum⁵⁹. Skwitowano Antoniego Jaczewskiego, pisarza ziemskiego i grodzkiego liwskiego, z sum przeznaczonych (zgodnie z uchwałą sejmikową) na indukty i oprawę ksiąg sądowych. Następnie zajęto się sprawą rozliczeń finansowych środków uzyskanych ze sprzedaży 30 beczek soli (1912 zł). Powyższa suma została oddana „na procent” podkomorzemu S. Grzybowskiemu, a jednoroczne odsetki miano przeznaczyć na pokrycie kosztów naprawy ławek kościelnych⁶⁰ (zapewne w miejscu obrad). Rozliczenie sum uzyskanych z tytułu sprzedaży soli było tematem obrad na sejmiku gospodarskim w Liwie 21 sierpnia 1777 r., który odbył się (wbrew prawu) po zakończeniu elekcyjnego sejmiku podkomorskiego. Wówczas jednak, inaczej niż w 1780 r., sporządzono odrębne lauda obu zgromadzeń⁶¹.

⁵⁵ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 583–583v.

⁵⁶ *Vol. leg.*, t. VII, s. 156. *Ustanowienie sejmików gospodarskich w województwie mazowieckim*; W. Filipczak, *Sejmiki ziemi czerskiej...*, s. 146.

⁵⁷ J. Włodarczyk, *Sejmiki łączyckie*, Łódź 1973, s. 94; A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego przed i w czasie Sejmu Czteroletniego. Z badań nad organizacją i funkcjonowaniem*, [w:] *W dwusetną rocznicę wolnego Sejmu. Ludzie – państwo – prawo czasów Sejmu Czteroletniego*, red. A. Lityński, Katowice 1988, s. 80; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 608.

⁵⁸ W. Filipczak, *Sejmiki ziemi czerskiej...*, s. 177; idem, *Sejmiki ziemi zakroczymskiej...*, s. 108.

⁵⁹ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 583; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 53. W instrukcji poselskiej (Liw 21 VIII 1780) postulowano, by sejm potwierdził tę decyzję: BPAU 8322, k. 586v.

⁶⁰ Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BPAU 8322, k. 583–583v.

⁶¹ Laudum sejmiku gospodarskiego, Liw 21 VIII 1777, BPAU 8322, k. 578–579v. Zaspokojono wówczas pretensje wobec chorążego liwskiego Ignacego Zielińskiego, któremu zarzuczano rozporządzanie uzyskanymi sumami bez wiadomości ziemian.

Kolejny sejmik poselski w Liwie, zwołany na podstawie uniwersału Stanisława Augusta z 22 maja 1782 r., zebrał się 19 sierpnia 1782 r.⁶² Kampania przedsejmowa odbywała się w zaostrzonej sytuacji politycznej wywołanej atakiem opozycji magnackiej na politykę dworu ze względu na sprawę ubezwłasnowolnienia (z użyciem pomocy wojskowej) chorego psychicznie biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka⁶³. Król w korespondencji z czołowymi działaczami regalistycznymi na prowincji podkreślał potrzebę przemilczenia w instrukcjach „sprawy krakowskiej”⁶⁴. Na sporządzonych w Gabinetie królewskim listach wśród kandydatów na posłów liwskich wymieniano: sędziego ziemskiego I. Cieciszowskiego (miał poparcie dworu), a także S. Grzybowskiego, podkomorzego liwskiego, któregoś z Ossolińskich (początkowo myślano o staroście drohickim Janie Onufrym, później o staroście sandomierskim starszym) oraz Rudzińskiego (Rudzińskiego), wojewodzica mazowieckiego. Ponieważ nazwisko tego ostatniego w „plancie” zostało przekreślone, więc już wcześniej wiadano, że nie będzie się on ubiegał o wybór w Liwie⁶⁵. Być może chodziło o Kazimierza Rudzińskiego, wojewodzica mazowieckiego młodszego, który podjął zakończone sukcesem zabiegi o mandat w sąsiedniej ziemi czerskiej⁶⁶. W liście z 13 sierpnia 1782 r. wojewodzic mazowiecki Antoni Rudziński, starając się o poselstwo inflanckie, pisał do A. Cieciszowskiego o umowie zawartej w Warszawie u kanclerza Antoniego O. Okęckiego. Według niej mandaty poselskie miało uzyskać dwóch Ossolińskich, ale nie było w tym kontekście mowy o sejmiku liwskim (jednemu z nich obiecywano inflanckie). Z listu wynika, że powrócono wówczas do pomysłu wyboru w Liwie jednego z Ossolińskich⁶⁷.

Na atmosferę przygotowań do sejmików w ziemi liwskiej znów mogły wpływać spory prawne. Podstarości liwski Klemens Jasiński, próbując odzyskać pieniądze pożyczone bankrutowi – staroście liwskiemu Tadeuszowi Grabiance (który nie uczestniczył w miejscowym życiu politycznym⁶⁸), chciał dochodzić swoich rosz-

⁶² Uniwersał Stanisława Augusta, Warszawa 22 V 1782, AGAD, Zakroczymskie grodzkie relacje [dalej: ZGR] 79, k. 728; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 86.

⁶³ K. Rudnicki, *Biskup Kajetan Sołtyk 1715–1788*, Kraków–Warszawa 1906, s. 207–242; M. Czeppe, *Sołtyk Kajetan Ignacy*, [w:] PSB, t. XL, Warszawa–Kraków 2001, s. 400–402.

⁶⁴ W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 86–87.

⁶⁵ Series kandydatów do poselstwa na Sejm 1782, AGAD, ZP 126, k. 118v.

⁶⁶ W. Filipczak, *Sejmiki ziemi czerskiej...*, s. 151–154.

⁶⁷ A. Rudziński do A. Cieciszowskiego, Lublin 13 VIII 1782, BCz 686, s. 768.

⁶⁸ M. Roguski, *op. cit.*, s. 370.

czeń na starostwie liwskim. Grabianka obiecał sprzedać prawa do niego starościcowi sulejowskiemu [Stanisławowi?] Ossolińskiemu. Jasiński prosił króla, aby w roli mediatorów w tej sprawie wystąpili A. Jaczewski (aktualny posesor starostwa) i kasztelan warszawski Maciej Sobolewski⁶⁹.

Sejmik przedsejmowy w Liwie z 19 sierpnia 1782 r. został zagajony przez kasztelana K. Cieszkowskiego. Na marszałka wybrano podkomorzycza liwskiego Józefa Grzybowskiego, dwa lata wcześniej posła królewskiego na sejmik. Jako asesorowie pomagać mu mieli trzej burgrabiowie liwscy: Jan Michałowski (marszałek sejmiku z 1780 r.), Jan Bełdowski i Franciszek Radzikowski, a także suceptant ziemski i grodzki Łukasz Polkowski (asesor dwa lata wcześniej), stolnikowicz liwski Balcer (Baltazar) Cieszkowski oraz Michał Mroczek⁷⁰. Ten ostatni był wcześniej pomocnikiem marszałka na obradach elekcyjnych w listopadzie 1777 r.⁷¹ W roli legata królewskiego na sejmik w 1782 r. wystąpił Jacek Cieciszowski, syn sędziego ziemskiego liwskiego Ignacego⁷². Posłami na sejm wybrani zostali jednogłośnie i „bez sprzeciwu” sędzia I. Cieciszowski oraz starościc sulejowski Stanisław Ossoliński. Na sejmiku relację z poprzedniego sejmiku złożył, w imieniu swoim i łowczego S. Zambrzyckiego, starosta kleszczelski F. Cieszkowski. Została ona przyjęta i wyrażono „wdzięczność” swym reprezentantom. W uchwale podkreślono, że posłowie, sprawując swą funkcję, nie zawiedli pokładanego w nich zaufania⁷³ (powtarzano formuły użyte w laudum sprzed dwóch lat).

Posłowie na sejm zostali zaopatrzeni w złożoną z 19 punktów instrukcję. Politycznie najbardziej kontrowersyjny był punkt drugi domagający się ścisłego zachowania prawa kardynalnego „neminem captivabimus nisi jure victum”⁷⁴. Na dworze odczytano to (zapewne słusznie) jako nawiązanie do sprawy ubezwłasnowolnienia biskupa K. Sołtyka⁷⁵. Takie sformułowanie w uchwale znanego z regalizmu sejmiku trzeba uznać za dużą niespodziankę. Niezgodny z poglądami dworu, ale zbieżny z powszechnymi oczekiwaniami

⁶⁹ K. Jasiński do króla, bez daty i 27 VII 1782, BCz 666, s. 281, 283.

⁷⁰ Laudum sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 589–589v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 53.

⁷¹ Laudum sejmiku, Liw 6 XI 1777, BPAU 8322, k. 580v–581.

⁷² Laudum sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 589v.

⁷³ Laudum sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 589v–590.

⁷⁴ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BCz 8322, k. 591–591v.

⁷⁵ Ekscerpt instrukcji liwskiej i notatka, bez autora i daty (akta sejmiku 1782 r.), AGAD, ZP 126, k. 155, 218.

szlachty (także związanej ze stronnictwem królewskim) był postulat, by czas pełnienia funkcji konsyliarza Rady Nieustającej i komisarza (zapewne skarbowego) nie przekraczał czterech lat, co miało zapewnić do nich dostęp dla większej liczby osób⁷⁶. Niejasno napisany tekst nie pozwala rozstrzygnąć, czy na pewno chodziło o łączny czas pełnienia obu funkcji. Punkt drugi instrukcji, nawiązujący do „afery” krakowskiej, nie oznaczał, że sejmik liwski znalazł się w kręgu wpływów opozycji. Świadczą o tym wyniki sejmowych głosowań w sprawie lansowanego przez malkontentów projektu posła lubelskiego Stanisława K. Potockiego *O rezolucjach Rady* (dotyczył decyzji Rady Nieustającej związanych ze sprawą K. Sołtyka)⁷⁷. We wszystkich jawnych głosowaniach nad poszczególnymi punktami projektu (było ich osiem) kasztelan K. Cieszkowski i obaj posłowie liwscy niezmiennie popierali stanowisko dworu, mając wynoszącą 100% frekwencję w czasie wotowań⁷⁸.

W tym samym dniu co sejmik poselski (19 sierpnia 1782 r.) odbyły się w Liwie obrady gospodarskie. Tym razem, inaczej niż w 1780 r., podjęto odrębne uchwały. Przez cały czas funkcje marszałka i asesorów pełniły osoby wybrane na obradach przedsejmowych⁷⁹. Przyjęte uchwały dotyczyły przeznaczenia sum uzyskanych z tytułu sprzedaży 30 beczek soli. Otrzymane w ten sposób 1912 zł przekazano pisarzowi liwskiemu A. Jaczewskiemu. Na sejmiku generalnym Warszawie w lipcu 1782 r. został on wybrany deputatem mazowieckim (alternata przypadła wówczas na ziemię zakroczymską i ciechanowską)⁸⁰. Burgrabię liwskiego J. Michałowskiego, który poniósł koszty związane z odzyskaniem wspomnianej

⁷⁶ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 591v; W. Filipczak, *Szlachta koronna wobec reformy sejmu w świetle instrukcji poselskich z lat 1778–1786*, [w:] *Między Barokiem a Oświeceniem. Parlamentaryzm*, red. B. Krysztopa-Czupryńska, J. Kiełbik, Olsztyn 2016, s. 66. Por. L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 53.

⁷⁷ S. K. Potocki, *O rezolucjach Rady*, AGAD, ZP 126, k. 384; *Dyaryusz Seymu wolnego ordynaryjnego... 1782...*, wyd. P. Kiciński, Warszawa 1782, s. 264–267; A. Stroynowski, *Opozycja sejmowa...*, s. 163–164; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 96.

⁷⁸ Tabele jawnych głosowań w izbie poselskiej, AGAD, ZP 108, k. 31v, 35v, 48v, 52v, 66v, 70v, 83v, 87v; tabele jawnych głosowań w senacie, AGAD, Archiwum Publiczne Potockich, sygn. 313, t. XI, s. 321, 326, 334, 339, 347, 352, 359, 364.

⁷⁹ Laudum sejmiku (gospodarskiego), Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 595–596v.

⁸⁰ Laudum sejmiku (gospodarskiego), Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 595v; *Deputaci Trybunału...*, cz. 5, s. 250. Jaczewski w kadencji 1777–1778 (z alternaty ziemi liwskiej i nurskiej) pełnił funkcję – z wyboru sejmiku – pisarza dekretów z rejestru województwa mazowieckiego. Por. *ibidem*, cz. 5, s. 221.

sumy, wynagrodzono kwotą 100 zł pochodzącą z odsetków od kapitału. Resztę pieniędzy z tego tytułu przeznaczano na remont ławek w kościele liwskim. Ponieważ podkomorzy S. Grzybowski, u którego w depozycie znajdowała się suma 1912 zł, wypłacił wymienione w uchwale kwoty, został przez sejmik „skwitowany”⁸¹. Decyzje te, podjęte na obradach gospodarskich, były kontynuacją działań z sierpnia 1780 r. i kończyły proces rozdysponowania pieniędzy, które sejmik uzyskał z tytułu należnej szlachcie liwskiej soli. Sprawa była istotna, gdyż w wyniku reform z lat 1766–1768 sejmiki pozbawione zostały dotychczasowych źródeł środków finansowych (czopowego i szeleżnego)⁸².

Atmosfera polityczna kampanii sejmikowej przed sejmem grodzieńskim 1784 r. była znacznie spokojniejsza niż dwa lata wcześniej. W uniwersale Stanisława Augusta z 20 maja 1784 r. termin sejmików wyznaczono na 16 sierpnia⁸³. Na powstałej w Gabinecie królewskiej liście kandydatów do poselstwa przy ziemi liwskiej pojawiły się trzy nazwiska. Pewnym kandydatem do mandatu był sędzia ziemski I. Cieciszowski, którego pozycja nie uległa osłabieniu po śmierci brata Adama w 1783 r.⁸⁴ Jeśli chodzi o obsadę drugiego poselstwa liwskiego, brano pod uwagę kandydatury pisarza A. Jaczewskiego oraz cześnika liwskiego Onufrego Oborskiego⁸⁵. Cztery lata później O. Oborski, już jako podstoli, został wybrany kandydatem do podkomorstwa ziemi liwskiej (ostatecznie uzyskał urząd sędziego ziemskiego)⁸⁶. Sejmik przedsejmowy w kościele parafialnym w Liwie 16 sierpnia 1784 r. poprzedziło nabożeństwo („uczyniwszy wprzód przed Bogiem modły”). Obrady zagał ponownie kasztelan K. Cieszkowski. Na marszałka koła rycerskiego

⁸¹ Laudum sejmiku (gospodarskiego), Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 595v–596.

⁸² A.B. Zakrzewski, *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000, s. 210–211; M. Zwierzkowski, *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji i sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*, Poznań 2003, s. 247–253.

⁸³ Uniwersał Stanisława Augusta, Warszawa 20 V 1784, AGAD, SGR 168, k. 543v–544; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 119.

⁸⁴ Kandydaci do poselstwa w roku 1784, AGAD, ZP 128, k. 29; M. Rymaszyna, *op. cit.*, s. 115.

⁸⁵ Kandydaci do poselstwa w roku 1784, AGAD, ZP 128, k. 29; W. Szczygielski, *Oborski Onufry*, [w:] *PSB*, t. XXIII, 1978, s. 450–451. Onufry Oborski był w 1764 r. posłem liwskim na sejm elekcyjny.

⁸⁶ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1788, BPAU 8322, k. 604v; M. Roguski, *op. cit.*, s. 378.

wybrano Łukasza Polkowskiego (asesora na dwóch poprzednich sejmikach przedsejmowych). Funkcje asesorów pełnili: burgrabia liwski G. Strupiechowski, Antoni Zaliwski, A. Gradowski i Aleksander Rozwadowski⁸⁷. Gradowski pomagał już marszałkowi koła rycerskiego na obradach poselskich i gospodarskich 21 sierpnia 1780 r.⁸⁸ Legatem królewskim na sejmik liwski był w 1784 r. starościc Kazimierz Dłużewski⁸⁹. Posłami na sejm grodzieński zostali wybrani jednogłośnie i „bez najmniejszego zdań rozróżnienia” sędzia ziemski I. Cieciszowski oraz pisarz ziemski i grodzki A. Jaczewski⁹⁰. Uchwała nie wspomina, czy zgłoszone zostały inne kandydatury. Nie ma w niej też informacji o relacji z poprzedniego sejmiku. W laudum jest natomiast formuła określająca podjętą uchwałę jako „zgodną i jednomyślną”⁹¹.

Reprezentanci ziemi liwskiej na sejm grodzieński zostali zaopatrzeni w instrukcję poselską liczącą 13 (nienumerowanych) punktów⁹². Na uwagę zasługuje pochwała polityki nominacyjnej króla. Chodziło o awanse na marszałków koronnych Michała Mniszcha i Kazimierza Raczyńskiego oraz przekazanie województwa mazowieckiego Antoniemu Małachowskiemu – wszystkie wymienione postacie należały do grona wpływowych działaczy stronnictwa dworskiego⁹³. Nie wspomniano zaś o nominacji na marszałkostwo nadworne litewskie Ignacego Potockiego, jednego z liderów opozycji magnackiej, co zdarzało się na niektórych sejmikach koronnych (także zdominowanych przez regalistów)⁹⁴. Dość krytycznie wypowiedziano się na temat Rady Nieustającej. Domagano się, by rezolucje wkraczające w zakres władzy sądowniczej były zaskarżane przed sejmem i uchylane⁹⁵. Tego rodzaju uchwały zdarzały

⁸⁷ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 597; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 54.

⁸⁸ Laudum i instrukcja poselska sejmiku, Liw 21 VIII 1780, BCz 8322, k. 583v, 587.

⁸⁹ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 597; M. Roguski, *op. cit.*, s. 383 (przyp. 32).

⁹⁰ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 597.

⁹¹ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 597v.

⁹² Instrukcja poselska sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 598–599.

⁹³ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 598. Por. J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 roku*, cz. 2, „Przegląd Historyczny” 1960, t. LI, z. 1–2, s. 53, 341–342, 348, 350; J. Dygdała, *Raczyński Kazimierz*, [w:] PSB, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 646–648.

⁹⁴ W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 540.

⁹⁵ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 598v.

się jednak także na sejmikach kontrolowanych przez stronników dworu⁹⁶. Treść instrukcji nie daje jednoznacznych wskazówek co do politycznych poglądów obradujących, natomiast sejmowa aktywność parlamentarzystów liwskich świadczy o wyraźnym sukcesie regalistów. Sędzia ziemski I. Cieciszowski „trzymał pióro” w ważnej dla dworu deputacji „egzaminującej” Radę Nieustającą i z tego tytułu czytał w izbach połączonych (20 października) protokół z kontroli magistratury⁹⁷. Powierzenie mu tej funkcji było wyrazem dużego zaufania do brata niedawno zmarłego szefa Gabinetu królewskiego.

W zachowanych źródłach brakuje informacji, czy w 1784 r., po sejmiku poselskim, odbyły się obrady gospodarskie.

Kolejny sejmik przedsejmowy został zwołany uniwersałem królewskim z 25 maja na 21 sierpnia 1786 r.⁹⁸ Mimo badań A. Danilczyka nad sejmem z 1786 r. o przebiegu kampanii sejmikowej w ziemi liwskiej niewiele wiadomo⁹⁹. Na liście kandydatów do poselstwa, powstałej w Gabinetecie Stanisława Augusta, wymieniani byli wojewódzic mazowiecki „młodszy” K. Rudziński (być może także jego starszy brat Antoni), sędzia ziemski I. Cieciszowski oraz cześnik liwski i sędzia grodzki warszawski S. Zambrzycki¹⁰⁰.

Obrady sejmiku w Liwie 21 sierpnia 1786 r. zagał podkomorzy liwski Stanisław Grzybowski¹⁰¹. Został on wybrany kandydatem do tego urzędu w sierpniu 1777 r. (był wówczas stolnikiem liwskim)¹⁰². Na sejmiku poselskim w 1786 r. w roli legata królewskiego na sejmik wystąpił cześnikowicz liwski Adam Oborski (zapewne syn Onufrego), od którego odebrano „kredencjales”. Na marszałka koła rycerskiego obrany został burgrabia grodzki liwski Grzegorz Strupiechowski¹⁰³. Był on asesorem na poprzednim sejmiku przedsejmowym swojej ziemi¹⁰⁴. W 1786 r. w roli pomocników marszałka

⁹⁶ W. Filipczak, *Szlachta koronna...*, s. 66–67.

⁹⁷ Journal de la diète ordinaire, libre, convoquée à Grodno en 1784, AGAD, ZP 128, k. 373v, 375v; *Dyaryusz Seymu wolnego ordynaryjnego... 1784...*, wyd. M. Tukalski-Nielubowicz, Warszawa 1785, s. 86–126.

⁹⁸ Uniwersał Stanisława Augusta, Warszawa 25 V 1786, AGAD, ZGR 81, k. 85; W. Filipczak, *Życie sejmikowe...*, s. 162.

⁹⁹ Por. A. Danilczyk, *op. cit.*, s. 88–89.

¹⁰⁰ Konkurenci do poselstwa [1786], AGAD, ZP 132, k. 57v; M. Roguski, *op. cit.*, s. 368–369.

¹⁰¹ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600.

¹⁰² Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1777, BPAU 8322, k. 576v.

¹⁰³ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600; M. Roguski, *op. cit.*, s. 382–383.

¹⁰⁴ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 597; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 54.

wystąpiło sześć osób: sędzic liwski Jacek Cieciszowski (cztery lata wcześniej legat królewski), podwojewodzi liwski Ignacy Goławski, pisarzewicz Jan Jaczewski, Antoni Rozwadowski, Tomasz Roguski i Ignacy Dąbrowski¹⁰⁵. Cieciszowski i Jaczewski byli synami posłów liwskich na poprzedni sejm, a ich ojcowie (I. Cieciszowski i A. Jaczewski) uczestniczyli w sejmiku i złożyli relację z grodzieńskich obrad. Sejmik tradycyjnie już wyraził swym reprezentantom wdzięczność za chwalebne, „z sławą publiczną odbycie funkcji”¹⁰⁶. Posłami na kolejny obrani zostali sędzia I. Cieciszowski i cześnik oraz sędzia grodzki warszawski S. Zambrzycki¹⁰⁷ (poprzednio otrzymał mandat w 1780 r.).

Instrukcja poselska z 1786 r., licząca 17 punktów, zawierała więcej odniesień do sytuacji politycznej niż w poprzednich latach. Pojawił się postulat, by Komisja Skarbu Koronnego nie sądziła żadnych spraw oprócz skarbowych i opisanych prawem, „zrzekając się nawet forum in scriptum”¹⁰⁸ (chodziło o sprawy, w których strony transakcji zgodziły się poddać jurysdykcji magistratury). Punkt ten był echem krytyki Komisji Skarbu Koronnego na sejmie grodzieńskim. Zarzucono wówczas Komisji, nie bez udziału części osób wchodzących w skład zdominowanej przez regalistów deputacji kontrolnej, przekraczanie uprawnień i wydawanie wyroków w sprawach zastrzeżonych dla innych sądów¹⁰⁹. Formułowano też postulat (nawiązujący do instrukcji z 1782 r.), by konsyliarze Rady i komisarze skarbowi po zakończeniu swych funkcji nie mogli być wybierani do innych władz wykonawczych przez cztery lata¹¹⁰. Ziemia liwska odniosła się także do propozycji Departamentu Wojskowego z 9 lipca 1785 r., który skierował na sejmiki (deputackie z tegoż roku) projekt wprowadzenia poboru rekruta (na 10-letnią służbę) proporcjonalnie do liczby dymów w dobrach królewskich i duchownych, a także w prywatnych miastach i miasteczkach.

¹⁰⁵ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600, 601v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 54.

¹⁰⁶ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600.

¹⁰⁷ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600v; A. Danilczyk, *op. cit.*, s. 191.

¹⁰⁸ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600v.

¹⁰⁹ G. Bałtruszajtys, *Sądownictwo Komisji Skarbowych w sprawach handlowych i przemysłowych (1764–1794)*, Warszawa 1977, s. 131–132. Szerzej na ten temat: W. Filipczak, *Sejmowa kontrola Komisji Skarbu Koronnego w 1784 roku [w przygotowaniu]*.

¹¹⁰ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 600v; A. Danilczyk, *op. cit.*, s. 122; W. Filipczak, *Szlachta koronna...*, s. 66.

Poszczególne regimenty miały otrzymać własne okręgi rekrutacyjne¹¹¹. W instrukcji liwskiej udzielono projektowi poparcia, jednak pominięto sprawę poboru rekruta z dóbr ziemskich, pozostawiając realizację tego obowiązku władzom miejskim. Szlachta liwska dołączyła do tego punktu pomysł utworzenia pułku lekkiej jazdy (liczącego 600 koni), którego obowiązkiem miało być przeciwdziałanie zwiększaniu się liczby „hultajów, żebraków i tułaczów”¹¹². Polityczny podtekst miał punkt instrukcji, w którym pisało: „partykularne interessa aby sejmu nie zatrudniały”¹¹³. Sądzę, że była to aluzja do możliwości wzniesienia przez opozycję magnacką sporów wokół wyroku sądu marszałkowskiego skazującego Adama Kazimierza Czartoryskiego w sprawie Dogrumowej i związanego z tą aferą manifestu hetmana wielkiego koronnego Franciszka Ksawerego Branickiego (chodziło o umieszczenie w dekrete nazwiska hetmana)¹¹⁴. Adam Danilczyk omówił wspomniany fragment instrukcji liwskiej, ale nie wspominał o jego politycznym kontekście¹¹⁵.

Nie wiadomo, czy po sejmiku przedsejmowym w sierpniu 1786 r. odbyły się w ziemi liwskiej obrady gospodarskie.

Chciałbym krótko zaprezentować najbardziej charakterystyczne propozycje przewijające się przez liwskie instrukcje poselskie z lat 1780–1786, a niemające związku z bieżącą sytuacją polityczną¹¹⁶. W sprawach społecznych szlachta sprzeciwiała się nowym indygenatom i nobilitacjom (1780), choć w 1784 r. zrobiono wyjątek dla ks. de Nassau¹¹⁷. Domagano się, co było często powtarzającym się postulatem sejmików koronnych, by sprawy o zbiegłych podda-

¹¹¹ E. Rostworowski, *Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim*, Warszawa 1957, s. 149–150; L. Ratajczyk, *Przezwyciężenie kryzysu militarnego Polski przed reformami Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1975, s. 87–88; W. Filipczak, *Sejmiki województwa płockiego 1780–1786*, „Przeegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 2, s. 44.

¹¹² Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 601; A. Danilczyk, *op. cit.*, s. 124.

¹¹³ Laudum i instrukcja sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 601.

¹¹⁴ A. Danilczyk, *Afera Dogrumowej a konsolidacja opozycji w latach 1785–1786*, „Kwartalnik Historyczny” 2004, R. CXI, nr 4, s. 51–73. Por. też A. Stroynowski, *Zmiany sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej przed ostatnim „wolnym” sejmem w 1786 r.*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia Historica 58, 1996, s. 91–92.

¹¹⁵ A. Danilczyk, *W kręgu afery...*, s. 121.

¹¹⁶ Podstawę źródłową stanowią instrukcje poselskie sejmików w Liwie z: 21 VIII 1780 (BPAU 8322, k. 584–587), 19 VIII 1782 (BPAU 8322, k. 591–594), 16 VIII 1784 (BPAU 8322, k. 598–599) i 21 VIII 1784 (BPAU 8322, k. 600v–601v).

¹¹⁷ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 599. Por. M. Roguski, *op. cit.*, s. 359–360.

nych rozstrzygane były w sądzie mającym jurysdykcję w miejscu, z którego chłop zbiegł (1782, 1784)¹¹⁸. Domagano się także oblaty we właściwym grodzie świadectw wystawianych „ludziom służącym”. Osoby przyjmujące ludzi, którzy nie mieli takiego zaświadczenia, powinny być karane wysoką grzywną (1784)¹¹⁹.

Ziemia liwska dość konsekwentnie (1780, 1784) sprzeciwiała się uchwaleniu przez sejm nowych podatków obciążających szlachtę¹²⁰. Oszczędności skarbowe chciano uzyskać przez zmniejszenie o połowę liczby oficjalistów skarbowych i przekazywanie na potrzeby państwa pensji absentujących komisarzy (1782, 1784). Było to wyrazem typowego wówczas braku zrozumienia dla wydatków na potrzeby cywilne¹²¹.

Sejmik liwski wykazywał duże zainteresowanie tematyką organizacji i funkcjonowania sądownictwa. Podobnie jak w innych ziemiach mazowieckich domagano się zmiany terminu (1784) lub przedłużenia czasu przeznaczanego na sądzenie spraw z rejestru mazowieckiego w Trybunale Koronnym (1786)¹²². Zgodnie z ustawą z 1775 r. sprawy z tego rejestru miały być sądzone od początku grudnia do końca stycznia (co drugi rok). Uznawano ten czas za zbyt krótki i niekorzystny z powodu wyjazdów deputatów z Piotrkowa ze względu na święta¹²³. Sejmik liwski domagał się również zmiany terminu (przeniesienia na poniedziałek) kadencji miejscowego sądu ziemskiego (1782, 1784)¹²⁴. Był to jeden z nielicznych postulatów lokalnych, które doczekały się realizacji na „wolnych” sejmach czasów Rady Nieustającej. Sejm w 1786 r. uchwalił projekt *Odmiana kadencji sądów ziemskich czerskich i liwskich* zgłoszony przez posła i sędziego liwskiego I. Cieciszowskiego¹²⁵ (choć

¹¹⁸ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 593v; J. Michalski, *Sejmiki poselskie...*, cz. 3, s. 476; J. Włodarczyk, *op. cit.*, s. 214.

¹¹⁹ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 598v.

¹²⁰ Instrukcje poselskie sejmiku, Liw 21 VIII 1780 i 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 585v, 598v.

¹²¹ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 591v–592; J. Michalski, *Sejmiki poselskie...*, cz. 3, s. 471.

¹²² Instrukcje poselskie sejmiku, Liw 16 VIII 1784 i 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 598v, 600v–601. Por. W. Filipczak, *Sejmiki ziemi nurskiej...*, s. 54; idem, *Sejmiki ziemi zakroczymskiej...*, s. 116.

¹²³ *Vol. leg.*, t. VIII, s. 107. *Trybunał Koronny*; W. Filipczak, *Sejmiki ziemi czerskiej...*, s. 169.

¹²⁴ Instrukcje poselskie sejmiku, Liw 19 VIII 1782, 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 593, 598v.

¹²⁵ I. Cieciszowski, *Odmiana kadencji sądów ziemskich czerskich i liwskich* (projekt, rękopis z podpisami wnioskodawcy i marszałka sejmiku), AGAD, ZP 27,

w instrukcji liwskiej z tego roku powyższego postulatu nie było). Z innych spraw dotyczących wymiaru sprawiedliwości szlachta liwska przejawiała zainteresowanie prawem spadkowym (1784, 1786)¹²⁶. Sejmik liwski (podobnie jak nurski) domagał się (1782) utrzymania w mocy konstytucji z 1576 r. i „eksceptów mazowieckich” (1577), które gwarantowały księstwu mazowieckiemu pewne odrębności prawne¹²⁷.

W kwestiach kościelnych sejmik liwski postulował potwierdzenie, ze względu na zasługi edukacyjne (w podlaskim Węgrowie, przy granicy z Mazowszem), koronnych i litewskich fundacji księży komunistów (bartolomitów, 1780, 1784), a także sejmowej aprobaty dla funduszu konwentu księży marianów w Skórcu niedaleko Siedlec (1782, 1784)¹²⁸. Zajmowano się również sytuacją wspomnianych szkół węgrowskich i domagano się zwiększenia ich finansowania przez Komisję Edukacji Narodowej¹²⁹. Zainteresowanie to wynikało z faktu, że ze względu na brak szkół w ziemiach liwskiej i nurskiej miejscowa „młódź szlachecka” musiała jeździć do pobliskiego Węgrowa¹³⁰. Szlachta oczekiwała także rekompensaty dla spadkobierców Józefa Załuskiego za koszty poniesione przez biskupa kijowskiego przy zakładaniu biblioteki publicznej (1780, 1782, 1786)¹³¹.

Na zakończenie chciałbym zająć się charakterystyką liwskich elit sejmikowych oraz specyfiką procedury tamtejszych sejmików. W latach 1780–1786 odbyły się cztery sejmiiki przedsejmowe. Zarówno lauda, jak i instrukcje poselskie były podpisywane przez

k. 63; tekst konstytucji: *Vol. leg.*, t. IX, s. 39; W. Filipczak, *Sejmiiki ziemi czerskiej...*, s. 170–171.

¹²⁶ Instrukcje poselskie sejmiku, Liw 16 VIII 1784 i 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 598, 601v. Na temat zainteresowania sejmików tą problematyką por. J. Michalski, *Reforma sądownictwa na sejmie konwokacyjnym 1764 roku*, [w:] *Między wielką polityką a szlacheckim partykularzem. Studia z dziejów nowożytnej Polski i Europy ku czci Profesora Jacka Staszewskiego*, Toruń 1993, s. 306–307.

¹²⁷ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 592–592v; W. Filipczak, *Sejmiiki ziemi nurskiej...*, s. 54. Por. też A. Moniuszko, *op. cit.*, s. 12–13.

¹²⁸ Instrukcje poselskie sejmików, Liw 21 VIII 1780, 19 VIII 1782 i 16 VIII 1784, BPAU 8322, k. 586v, 593v, 598v; M. Roguski, *op. cit.*, s. 359.

¹²⁹ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 601v.

¹³⁰ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 593v; Por. W. Filipczak, *Sejmiiki ziemi nurskiej...*, s. 56.

¹³¹ Instrukcje poselskie sejmików, Liw 21 VIII 1780, 19 VIII 1782 i 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 585, 592v, 601; W. Filipczak, *Sejm 1778...*, s. 125.

marszałka i asesorów (sygnowanie instrukcji przez asesorów nie było w Koronie regułą¹³²). Dwa razy (1780 i 1782) podejmowano uchwały o typowe dla sejmików gospodarskich, choć inaczej, niż przewidywało to prawo przyjmowano je w dniu obrad poselskich. Podobną praktykę (w odniesieniu do sejmików deputackich) odnotowano dla województwa płockiego¹³³. W 1780 r. sprawy gospodarskie zostały ujęte w laudum przedsejmowym. Dwa lata później były wprowadzić odrębne uchwały, ale podpisane przez te same osoby (nie wybierano nowego marszałka i asesorów)¹³⁴. Również w sierpniu 1777 r. na obradach gospodarskich, które (niezgodnie z prawem) odbyły się po wyborze kandydatów na podkomorzego, laudum sygnowały osoby powołane na funkcje podczas sejmiku elekcyjnego, choć uczyniło to tylko dwóch z czterech asesorów¹³⁵. W związku z tym w swoich zestawieniach statystycznych funkcje pełnione w 1780 i 1782 r. traktuję jako sprawowane jednokrotnie w odniesieniu do każdego roku. Można też zauważyć, że praktyka stosowana w ziemi liwskiej jest zgodna z koncepcją A. Lityńskiego – sejmiku jako jednolitej instytucji prawnej¹³⁶. W zachowanych źródłach nie ma informacji o obradach gospodarskich po sejmikach poselskich w 1784 i 1786 r. Także w odniesieniu do ziemi wiskiej brakuje informacji o aktywności samorządowej po 1782 r.¹³⁷ W latach 1780–1786 nie odbywały się w ziemi liwskiej sejmiki elekcyjne. W 1777 r. zebrały się natomiast dwa (podkomorski i pisarski), a w latach 1787–1788 kolejne dwa (także pisarski i podkomorski). W 1777 r. zostały zwołane przez kasztelana liwskiego I. Cieszkowskiego¹³⁸. Dekadę później oba uniwersały wydał

¹³² J. Siemiński, *Organizacja sejmiku ziemi dobrzyńskiej*, Kraków 1906, s. 11. Por. W. Bednaruk, *Sejmiki lubelskie w okresie stanisławowskim (1764–1794)*, Lublin 2011, s. 168.

¹³³ A. Lityński, *op. cit.*, s. 80.

¹³⁴ Lauda sejmików, Liw 19 VIII 1782, BPAU 8322, k. 590, 594. Por. A. Lityński, *Organy kierujące obradami sejmików 1764–1794 (na przykładzie sejmików województwa płockiego)*, [w:] *Z dziejów prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Lityński, Katowice 1991, s. 78.

¹³⁵ Lauda sejmików, Liw 21 VIII 1777, BPAU 8322, k. 577, 579v.

¹³⁶ A. Lityński, *Z problematyki klasyfikacji sejmików ziemskich*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, *Prace Prawnicze* 1, 1969, s. 96–99.

¹³⁷ W. Filipczak, *Sejmiki ziemi wiskiej 1780–1786*, [w:] *Sic erat in votis. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Zbigniewowi Anusikowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin. Rzeczpospolita w czasach nowożytnych*, red. M. Karkocha, P. Robak, Łódź 2017, s. 344.

¹³⁸ Lauda sejmików, Liw 21 VIII i 6 XI 1777, BPAU 8322, k. 576, 580.

wojewoda mazowiecki Antoni Małachowski¹³⁹. Odmienność zastosowanej procedury mogła wynikać z faktu, że w 1777 r. wojewoda mazowiecki Paweł Mostowski przebywał poza granicami Rzeczypospolitej¹⁴⁰.

Tabela 1

Osoby kierujące obradami sejmików liwskich w latach 1780–1786

Data sejmiku	Osoba zagajająca	Marszałek sejmiku	Asesorowie
21 VIII 1780	Krzysztof Cieszkowski, kasztelan liwski	Jan Michałowski, burgrabia liwski	Adam Galecki, burgrabia liwski
			Jakub Roguski, burgrabia liwski
			Marcin Polakowski, susceptant grodzki liwski
			Łukasz Polkowski, susceptant grodzki liwski
			Aleksander Gradowski
			Ignacy Gołaski
19 VIII 1782	Krzysztof Cieszkowski, kasztelan liwski	Józef Grzybowski, podkomorzyc liwski	Jan Michałowski, burgrabia liwski
			Jan Bełdowski, burgrabia liwski
			Franciszek Radzickowski, burgrabia liwski
			Łukasz Polkowski, susceptant grodzki liwski

¹³⁹ Lauda sejmików, Liw 16 II 1787 i 16 VIII 1788, BPAU 8322, k. 603, 604.

¹⁴⁰ W. Konopczyński, *Mostowski Paweł*, [w:] *PSB*, t. XXII, 1977, s. 68–71. Por. W. Filipczak, *Sejmiki ziemi nurskiej...*, s. 26.

Data sejmiku	Osoba zagajająca	Marszałek sejmiku	Asesorowie
			Balcer (Baltazar) Cieszkowski, stolnikowicz liwski
			Michał Mroczek
16 VIII 1784	Krzysztof Cieszkowski, kasztelan liwski	Łukasz Polkowski, burgrabia liwski	Grzegorz Strupiechowski, burgrabia liwski
			Antoni Zaliwski
			Aleksander Gradowski
			Antoni Rozwadowski
21 VIII 1786	Stanisław Grzybowski, podkomorzy liwski	Grzegorz Strupiechowski, burgrabia liwski	Jacek Cieciszowski, sędzic liwski
			Ignacy Gołaski
			Jan Jaczewski, pisarzewicz liwski
			Antoni Rozwadowski
			Tomasz Roguski
			Ignacy Dąbrowski

Źródło: Lauda sejmików z 21 VIII 1780, 19 VIII 1782, 16 VIII 1784, 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 582–601v.

Sejmiki poselskie z lat 1780–1784 zagaił kasztelan liwski (od 1778) K. Cieszkowski¹⁴¹. W sierpniu 1777 r. obrady elekcyjne (podkomorskie) inaugurował jego poprzednik na urządzie I. Cieszkowski¹⁴². W 1786 r. sejmik przedsejmowy zagaił podkomorzy liwski Stanisław Grzybowski, który wcześniej wystąpił w tej roli w listopadzie 1777 r.¹⁴³ (wkrótce po otrzymaniu urzędu). W latach 1780–1786

¹⁴¹ Protokół Rady Nieustającej, 28 VII 1778, AGAD, ML VII, sygn. 20, s. 201; M. Roguski, *op. cit.*, s. 379.

¹⁴² Laudum sejmiku, Liw 21 VIII 1777, BPAU 8322, k. 576v.

¹⁴³ Lauda sejmików, Liw 6 XI 1777 i 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 580, 600.

funkcję marszałka koła rycerskiego pełniła zawsze inna osoba (por. tabela 1). Burgrabia J. Michałowski, „dyrektor” w 1780 r., był wybierany sejmikowym kandydatem na pisarza ziemskiego (dwa razy – w 1777 i 1787 r.), a także na podsędka (1789)¹⁴⁴. Dwa lata po pełnieniu funkcji marszałka powierzono mu obowiązki asesora. Podkomorzyc J. Grzybowski w listopadzie 1790 r., już jako podstoli, został posłem liwskim na drugą kadencję Sejmu Wielkiego¹⁴⁵. Kierujący obradami w 1784 r., Ł. Polkowski na dwóch poprzednich zgromadzeniach przedsejmowych był asesorem. Również następny marszałek (w 1786 r.) burgrabia G. Strupiechowski dwa lata wcześniej pełnił obowiązki asesorskie. W 1789 r. został sejmikowym kandydatem na podsędka liwskiego¹⁴⁶. W badanym okresie marszałkowie sejmików pełnili zazwyczaj stosunkowo niskie urzędy (trzej z nich było burgrabiami grodzkimi), żaden z nich nie miał urzędu ziemskiego.

Asesorów wybierano na sejmiku w Liwie zwykle sześciu, czasami czterech (sierpień 1777 r., 1784 r., luty 1787 r.)¹⁴⁷. W latach 1780–1786 funkcję tę pełniło sporo osób bez tytułów, jednak w okresie trochę wcześniejszym zdarzali się liwscy urzędnicy ziemscy, czasami nawet dość wysocy. Na sejmiku poselskim w 1778 r. byli w tym gronie: stolnik Michał Cieszkowski, cześnik Michał Buyno, pisarz ziemski i grodzki A. Jaczewski oraz skarbnik S. Zambrzycki¹⁴⁸. Jaczewskiego i Zambrzyckiego później wybierano na posłów (o czym dalej), a M. Cieszkowski już jako chorąży zagaił w sierpniu 1788 r. sejmik elekcyjny w liwskim kościele parafialnym, w czasie którego został kandydatem na podkomorzego¹⁴⁹. W badanym okresie więcej niż jeden raz funkcję asesora pełnili: susceptant Łukasz Polkowski (1780, 1782), Aleksander Gradowski (1780, 1784), Ignacy Gołaski (1780 i 1786) oraz Antoni Rozwadowski (1784, 1786). Gołaski był dodatkowo asesorem na obradach przedsejmowych w 1778 r., a A. Rozwadowski w lutym 1787 r.¹⁵⁰ Spośród osób

¹⁴⁴ Lauda sejmików, Liw 6 XI 1777 i 16 II 1787, BPAU 8322, k. 580v, 603v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 55.

¹⁴⁵ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe...*, s. 144; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 57; M. Roguski, *op. cit.*, s. 358–359.

¹⁴⁶ L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 55.

¹⁴⁷ Lauda sejmików, Liw 21 VIII 1777, 16 VIII 1784 i 16 II 1787, BPAU 8322, k. 576v, 597, 603.

¹⁴⁸ Laudum i instrukcja poselska, Liw 17 VIII 1778, AGAD, ZP 125, k. 223v.

¹⁴⁹ Laudum sejmiku, Liw 16 VIII 1788, BPAU 8322, k. 604–604v.

¹⁵⁰ Lauda sejmików, Liw 17 VIII 1778 i 16 II 1787, AGAD, ZP 125, k. 223v, 225 i AGAD, ML IX, sygn. 94, s. 256.

raz pomagających marszałkowi w okresie 1780–1786 spora grupa aktywistów szlacheckich pełniła tę funkcję trochę wcześniej lub nieco później. W sierpniu 1777 r. był to J. Roguski, a w listopadzie tego roku: A. Gałęcki, M. Polkowski i M. Mroczek¹⁵¹. Po 1786 r. ponownie asesorami byli: chorążyc B. Cieszkowski (1787, 1788), pisarzewicz J. Jaczewski oraz I. Dąbrowski (1788). Marszałkami sejmików elekcyjnych zostali później byli asesorowie (z 1782 i 1786), sędzic J. Cieciszowski (1787) i burgrabia F. Radzikowski (1788)¹⁵². W lutym 1787 r. F. Radzikowskiego wybrano sejmikowym kandydatem na pisarza ziemskiego, a w 1789 r. na podsędkę, który to urząd otrzymał¹⁵³. Na sejmiku liwskim z 8 lutego 1790 r. pełnił zaś funkcję marszałka koła rycerskiego¹⁵⁴.

Tabela 2

Posłowie ziemi liwskiej na sejm w latach 1780–1786

Data sejmiku	Wybrani posłowie liwscy
21 VIII 1780	Szczepan Zambrzycki, łowczy liwski; Florian Cieszkowski, starosta kleszczelski
19 VIII 1782	Ignacy Cieciszowski, sędzia ziemski liwski; Stanisław Ossoliński, starościc sulejowski
16 VIII 1784	Ignacy Cieciszowski, sędzia ziemski liwski; Antoni Jaczewski, pisarz ziemski i grodzki liwski
21 VIII 1786	Ignacy Cieciszowski, sędzia ziemski liwski; Szczepan Zambrzycki, cześnik liwski

Źródło: Lauda i instrukcje poselskie z 21 VIII 1780, 19 VIII 1782, 16 VIII 1784, 21 VIII 1786, BPAU 8322, k. 582–601v.

¹⁵¹ Lauda sejmików, Liw 22 VIII i 6 XI 1777, BPAU 8322, k. 576v, 580v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 52–53.

¹⁵² Lauda sejmików, Liw 16 II 1787 i 16 VIII 1788, BPAU 8322, k. 603, 604v; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 54.

¹⁵³ Laudum sejmiku, Liw 16 II 1787, AGAD, ML IX, sygn. 94, s. 256; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 55.

¹⁵⁴ M. Roguski, *op. cit.*, s. 382.

Osiem mandatów poselskich, którymi sejmik liwski dysponował w latach 1780–1786, otrzymało pięć osób (tabela 2). W badanym okresie aż trzy razy funkcje pełnił sędzia I. Cieciszowski, który był wcześniej posłem w 1776 r.¹⁵⁵ W 1787 r. I. Cieciszowski zagaił sejmik pisarski, w 1788 r. został wybrany kandydatem na urząd podkomorzego (ostatecznie ten urząd otrzymał)¹⁵⁶. Dwukrotny poseł liwski S. Zambrzycki w 1776 r. był marszałkiem sejmiku przedsejmowego¹⁵⁷. Cieszkowski, poseł liwski z 1780 r., ponownie otrzymał mandat poselski w listopadzie 1790 r.¹⁵⁸ Poseł w 1784 r. A. Jaczewski, pisarz ziemski i grodzki od 1777 r., zmarł w zapewne w styczniu 1787 r., gdyż uniwersał zwołujący sejmik elekcyjny został wydany 1 lutego tego roku¹⁵⁹.

W badanym okresie ziemia liwska była zdominowana przez stronnictwo regalistyczne. Kluczowe role odgrywali w nim Cieszkowscy (z kasztelanem Krzysztofem na czele) oraz Cieciszowscy, wśród których na miejscowych sejmikach pierwszoplanową postacią był sędzia ziemski Ignacy (od 1788 r. podkomorzy). Cieciszowski stał się w latach osiemdziesiątych XVIII w. najaktywniejszym działaczem parlamentarnym swej ziemi. Do umocnienia jego pozycji z pewnością przyczynił się brat Adam, który w latach 1780–1783 kierował Gabinetem Stanisława Augusta. Także po śmierci pisarza koronnego pozycja I. Cieciszowskiego nie uległa zachwianiu. Po Konstytucji 3 maja ówczesny podkomorzy liwski był czołową postacią stronnictwa patriotycznego w swej ziemi i realizował zalecenia króla w sprawie poparcia szlachty do Ustawy Rządowej¹⁶⁰. W badanym okresie aktywny na polu parlamentarnym był Szczepan Zambrzycki, który zrobił szybką karierę urzędniczą w ziemi liwskiej (był także, co dawało duże realne możliwości, sędzią grodzkim warszawskim). W 1776 r. sprawował funkcję marszałka sejmiku jako skarbnik, później przechodził przez kolejne szczeble hierarchii, by uzyskać godność stolnika liwskiego¹⁶¹. W latach

¹⁵⁵ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 89.

¹⁵⁶ Lauda sejmików, Liw 16 II 1787 i 16 VIII 1788, BPAU 8322, k. 603, 604v; M. Danilewiczowa, *Cieciszowski Ignacy...*, s. 38.

¹⁵⁷ Instrukcja poselska sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 91.

¹⁵⁸ L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 57; M. Roguski, *op. cit.*, s. 358.

¹⁵⁹ Laudum sejmiku, Liw 16 II 1787, AGAD, ML IX, sygn. 94, s. 255.

¹⁶⁰ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomałowe...*, s. 148, 162–163.

¹⁶¹ Instrukcja sejmiku, Liw 15 VII 1776, AGAD, ZP 125, k. 91; L. Zalewski, *Szlachta ziemi...*, s. 76.

1780–1786 mniej widoczny był Onufry Oborski, poseł na Sejm Wielki (wybrany w 1788 r.), kandydat na podkomorzego w sierpniu 1788 r. (jako podstoli), a wreszcie sędzia ziemski liwski¹⁶².

W ziemi liwskiej w badanym okresie nie widać poważniejszych wpływów opozycji magnackiej, a takie wydarzenie, jak nawiązanie do afery biskupa K. Sołtyka w instrukcji poselskiej z 1782 r. należy uznać za „wypadek przy pracy”. O tym, jak pewnie regaliści czuli się na sejmikach w Liwie, świadczy fakt, że w 1778 i 1788 r. na posłów wybrano tam trzech kolejnych szefów Gabinetu królewskiego (w 1778 r. – J. Ogrodzki i A. Cieciszowski, 1788 r. – Pius Kiciński)¹⁶³.

Bibliografia

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Archiwum Publiczne Potockich, sygn. 313, t. XI.

tzw. Metryka Litewska, dział VII, sygn. 20; dział IX, sygn. 94.

Sieradzkie grodzkie relacyjne, sygn. 160, 168.

Zakroczymskie grodzkie relacje, sygn. 79, 81.

Zbiór Popielów, sygn. 108, 125, 126, 128, 132.

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie [BCz]

rkps 655, 663, 666, 669, 673, 686, 695, 724, 803.

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie [BPAU]

rkps 8322.

¹⁶² W. Szczygielski, *Oborski Onufry...*, s. 450–451; M. Roguski, *op. cit.*, s. 360–361, 378.

¹⁶³ M. Rymaszyna, *op. cit.*, s. 114–115; J. Michalski, *Kiciński Pius*, [w:] *PSB*, t. XII, Wrocław 1966, s. 384; W. Filipczak, *Sejm 1778...*, s. 74. Na temat roli parlamentarnej P. Kicińskiego na Sejmie Wielkim: R. Butterwick, *Faworyt – demagog? Pius Kiciński na Sejmie Czteroletnim*, [w:] *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV–XVIII w.*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 2006, s. 486–492; W. Szczygielski, *Sejm Wielki (1788–1792). Studium z dziejów łagodnej rewolucji*, Łódź 2015, s. 125–131.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Dyaryusz Seymu wolnego ordynaryinego... 1782...*, wyd. P. Kiciński, Warszawa 1782.
- Dyaryusz Seymu wolnego ordynaryinego... 1784...*, wyd. M. Tukalski-Nielubowicz, Warszawa 1785.
- Volumina legum*, t. VII–VIII, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860; t. IX, Kraków 1889.

OPRACOWANIA

- Bałtruszajtys G., *Sądownictwo Komisji Skarbowych w sprawach handlowych i przemysłowych (1764–1794)*, Warszawa 1977.
- Bednaruk W., *Sejmiki lubelskie w okresie stanisławowskim (1764–1794)*, Lublin 2011.
- Borkowska-Bagieńska E., *Zbiór praw sądowych Andrzeja Zamoyskiego*, Poznań 1986.
- Butterwick R., *Faworyt – demagog? Pius Kiciński na Sejmie Czteroletnim*, [w:] *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV–XVIII w.*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 2006, s. 485–492.
- Choińska-Mika J., *Mazowiecki parlamentaryzm XVI–XVIII wieku*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1527–1794*, t. II, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 115–165.
- Choińska-Mika J., *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*, Warszawa 1998.
- Czepe M., *Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750–1763*, Warszawa 1998.
- Czepe M., *Sołtyk Kajetan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XL, Warszawa–Kraków 2001, s. 387–404.
- Danilczyk A., *Afera Dogrumowej a konsolidacja opozycji antykrólewskiej w latach 1785–1786*, „Kwartalnik Historyczny” 2004, R. CXI, nr 4, s. 47–81.
- Danilczyk A., *W kręgu afery Dogrumowej. Sejm 1786 roku*, Warszawa 2010.
- Danilewiczowa M., *Cieciszowski Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 37–38.
- Danilewiczowa M., *Cieciszowski Ignacy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 38.
- Deputaci Trybunału Koronnego 1578–1794. Spis*, cz. 5 (1751–1794), oprac. J. Terneš, Warszawa 2017.
- Dukwicz D., *Rosja wobec sejmu rozbiorowego warszawskiego (1772–1775)*, Warszawa 2015.
- Dygdała J., *Raczyński Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 644–653.
- Dzięgielewski A., *Życie polityczne na Mazowszu od schyłku XV do połowy XVII wieku*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1527–1794*, t. II, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 29–113.
- Filipczak W., *Sejm 1778 roku*, Warszawa 2000.

- Filipczak W., *Sejmiki województwa płockiego 1780–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 2, s. 23–62.
- Filipczak W., *Sejmiki ziemi czerskiej 1780–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2010, R. IX, nr 1, s. 139–179.
- Filipczak W., *Sejmiki ziemi nurskiej 1780–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2014, R. XIII, nr 1, s. 23–62.
- Filipczak W., *Sejmiki ziemi wiskiej 1780–1786*, [w:] *Sic erat in votis. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Zbigniewowi Anusikowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin. Rzeczpospolita w czasach nowożytnych*, red. M. Karkocha, P. Robak, Łódź 2017, s. 321–350.
- Filipczak W., *Sejmiki ziemi zakroczymskiej 1778–1786*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 2, s. 85–121.
- Filipczak W., *Szlachta koronna wobec reformy sejmu w świetle instrukcji poselskich z lat 1778–1786*, [w:] *Między Barokiem a Oświeceniem. Parlamentaryzm*, red. B. Krysztopa-Czupryńska, J. Kielbik, Olsztyn 2016, s. 55–69.
- Filipczak W., *Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej w latach 1780–1786*, Łódź 2012.
- Gierowski J.A., *Sejmik generalny księstwa mazowieckiego na tle ustroju sejmikowego Mazowsza*, Wrocław 1948.
- Konopczyński W., *Mostowski Paweł*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 68–71.
- Lityński A., *Organy kierujące obradami sejmików 1764–1794 (na przykładzie sejmików województwa płockiego)*, [w:] *Z dziejów prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Lityński, Katowice 1991, s. 63–87.
- Lityński A., *Sejmiki województwa płockiego przed i w czasie Sejmu Czteroletniego. Z badań nad organizacją i funkcjonowaniem*, [w:] *W dwusetną rocznicę wolnego Sejmu. Ludzie – państwo – prawo czasów Sejmu Czteroletniego*, red. A. Lityński, Katowice 1988, s. 76–108.
- Lityński A., *Z problematyki klasyfikacji sejmików ziemskich*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, *Prace Prawnicze* 1, 1969, s. 89–105.
- Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku (Atlas Historyczny Polski)*, red. W. Pałucki, cz. 2, Warszawa 1973.
- Michalski J., *Kiciński Pius*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XII, Wrocław 1966, s. 383–385.
- Michalski J., *Ogrodzki Jacek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 648–651.
- Michalski J., *Reforma sądownictwa na sejmie konwokacyjnym 1764 roku*, [w:] *Między wielką polityką a szlacheckim partykularzem. Studia z dziejów nowożytnej Polski i Europy ku czci Profesora Jacka Staszewskiego*, Toruń 1993, s. 295–313.
- Michalski J., *Sejm w czasach panowania Stanisława Augusta*, [w:] *Historia sejmu polskiego*, t. I, red. J. Michalski, Warszawa 1984, s. 350–419.
- Michalski J., *Sejmiki poselskie 1788 roku*, cz. 2–3, „Przegląd Historyczny” 1960, t. LI, z. 2–3, s. 331–365, 465–477.

- Moniuszko A., *Mazowieckie sądy ziemskie (1588–1648). Organizacja – funkcjonowanie – postępowanie*, Warszawa 2013.
- Pieńkowska A., Pieńkowski M.A., *Sejmiki mazowieckie wobec problemów wewnętrznych Rzeczypospolitej w latach 1661–1665*, Oświęcim 2015.
- Ratajczyk L., *Przewyciężenie kryzysu militarnego Polski przed reformami Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1975.
- Roguski, M., *Udział drobnej szlachty w sejmikach, konfederacjach i zgromadzeniach ziemi liwskiej w latach 1765–1795*, [w:] *Po unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. H. Lulewicz, M. Wagner, Siedlce 2013, s. 357–391.
- Rostworowski E., *Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim*, Warszawa 1957.
- Rudnicki K., *Biskup Kajetan Sołtyk 1715–1788*, Kraków–Warszawa 1906.
- Rymszyna M., *Gabinet Stanisława Augusta*, Warszawa 1962.
- Siemieński J., *Organizacja sejmiku ziemi dobrzyńskiej*, Kraków 1906.
- Stanek W., *Konfederacja sejmowa z 1776 roku – narzędzie dworskiego zamachu stanu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 1993, Historia XXVIII. Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 259, s. 135–147.
- Stroynowski A., *Opozycja sejmowa w dobie rządów Rady Nieustającej. Studium z dziejów kultury politycznej*, Łódź 2005.
- Stroynowski A., *Zmiany sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej przed ostatnim „wolnym” sejmem w 1786 r.*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia Historica 58, 1996, s. 83–102.
- Sucheni-Grabowska A., *O sejmiku ziemi liwskiej 1542–1695*, [w:] *Między Wschodem a Zachodem. Rzeczpospolita XVI–XVIII w. Studia ofiarowane Zbigniewowi Wójcikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. T. Chynczewska-Hennel et al., Warszawa 1993, s. 29–38.
- Szczygielski W., *Kraśiński Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XV, Wrocław 1970, s. 184–186.
- Szczygielski W., *Oborski Onufry*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 450–451.
- Szczygielski W., *Referendum trzeciomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*, Łódź 1994.
- Szczygielski W., *Sejm Wielki (1788–1792). Studium z dziejów łagodnej rewolucji*, Łódź 2015.
- Szwaciński T., *Sejmiki poselskie przed konwokacją 1764 r.*, „Kwartalnik Historyczny” 2006, R. 113, nr 1, s. 19–56.
- Urwanowicz J., *Polityczna aktywność szlachty mazowieckiej w latach 1669–1793*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1527–1794*, t. II, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 539–599.
- Urzędnicy centralni i nadworni koronni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Wagner M., *Sejmik ziemi liwskiej w dobie Jana III Sobieskiego (1674–1696). Zarys problematyki*, [w:] *Po unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. H. Lulewicz, M. Wagner, Siedlce 2013, s. 253–262.

- Włodarczyk J., *Sejmiki łęczyckie*, Łódź 1973.
- Zakrzewski A.B., *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000.
- Zalewski L., *Szlachta ziemi liwskiej. Sejmiki, urzędy, herbarz*, Warszawa 2005.
- Zalewski L., *Ziemia liwska, ludzie, miejscowości, wydarzenia*, Warszawa 2002.
- Zielińska Z., „*O sukcesyi tronu w Polszcze*” 1787–1790, Warszawa 1991.
- Zielińska Z., *Poniatowski Michał Jerzy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVII, Wrocław 1983, s. 455–471.
- Zielińska Z., *Sejmiki 8 lutego 1790 – pierwsze referendum na temat dokonań sejm*, „*Wiek Oświecenia*” 1993, t. IX, s. 114–137.
- Zwierzykowski M., *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji i sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*, Poznań 2003.

WITOLD FILIPCZAK

Sejmiks in the Land of Liw 1780–1786

The article concerns sejmiks in the land of Liw, which was located in the voivodship of Mazovia. In the years 1780–1786 the noblemen who took part in the debates in Liw elected their envoys and resolved issues connected with self-government. The article discusses preparations for the sejmiks, their course and resolutions adopted there. The land of Liw was dominated by the royalist party, whose main representatives belonged to the Cieszkowski and Cieciszowski families. The *iudex terrestris* of Liw, Ignacy Cieciszowski, who had been elected an envoy to the Sejm for three times in the years 1780–1786, was the most active parliamentary member. His status was influenced by the support of his brother, Adam, who was in charge of Stanisław August’s private chancellery in the years 1780–1783. The connections between leaders of the local nobility and the royalist party did not have a major impact on the content of instructions for envoys, but they could be seen in the activity of the representatives of Liw in the parliament.

Keywords: the land of Liw, sejmiks, parliamentarism, Mazovia in the 18th century.